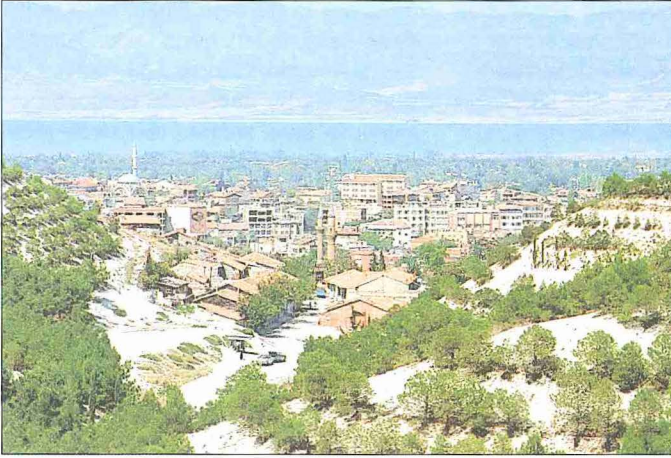

Burdur'dan
bir görünüş

ler'e yenilmesi ve Anadolu'da Pers hâkimiyetinin yayılması üzerine Burdur ve çevresi de Pers idaresi altına alındı. Büyük İskender'in Anadolu'da Pers idaresine son vermesi üzerine İskender'in, daha sonra da onun mirasçılarından Selevkoslar'ın egemenliğine girdi. Bir süre de Bergama Krallığı'nın sınırları içerisinde kalan Burdur ve çevresi bu krallığın sona erişinden sonra Roma hâkimiyetine sokuldu; 395'te Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması üzerine de Doğu Roma (Bizans) toprakları içerisinde kaldı. Bizans döneminde Burdur'un yerinde bulunan şehir Polydorion ismini taşıyordu ki şehrin bugünkü adı buradan gelmektedir. Bugün yöre halkının ağzındaki Buldur telaffuzu ise bu Ortaçağ şehrinin adını daha çok yansıtmaktadır.

Malazgirt Savaşı'ndan (1071) sonra Türkmen akınları Burdur çevresine de ulaştı ve Türk dönemi Burdur'unun temelleri bugünkü şehre göre daha alçakta olan, fakat İlkçağ'ın Limnombria'sı kadar da göle yakın olmayan ve günümüzde Hamam Bendi denilen mevkide atıldı. Buraya yerleşen ve şimdiki Uluca mi'nin bulunduğu yeri de Alanpazarı olarak adlandırıp bir pazar yeri şeklinde kullanan Türkler, ilk yerleştikleri yerin sırtmalık olduğunu ve zaman zaman da sellere mâruz kaldığını görerek daha yükseklerle ve Alanpazarı'nın bulunduğu tepenin yamaçlarına yerleştiler. Bu şekilde Burdur şehri adını verdiği gölden biraz daha uzaklaşmış oldu.

XIV. yüzyıl başlarında bu yörede kurulmuş olan Hamidoğulları Beyliği Burdur'u da egemenliği altına aldı. Burdur bu sırada Hamidoğulları Beyliği'nin Eğirdir (Eğridir) kolunun sınırları içerisinde bulunuyordu. Hamidoğulları Beyliği'nin

kurucusu Dündar Bey 700'de (1300) Burdur'da bugün Uluca mi adıyla bilinen camiyi yaptırarak şehrin bu merkez etrafında gelişmesini sağladı. Böylece şehir daha yüksek bir kesimde (Uluca mi'nin bulunduğu yerde irtifa 1025 metredir) gelişmiş oldu. Beylik kuruluşundan sonra İlhanlı hâkimiyetini tanıdığı halde İlhanlılar'ın Anadolu valisi Timurtaş Dündar Bey'in üzerine yürüyerek Göller yöresinin büyük bir kesimiyle beraber Burdur'u da zaptetti (1324). İlhanlılar'ın bu yöredeki hâkimiyeti 1327'ye kadar sürdü. Daha sonra Dündar Bey'in oğullarından Mısır'da bulunan İshak Çelebi Anadolu'ya geçerek 1328'de beyliğin idaresini tekrar eline geçirdi ve vaktiyle Timurtaş'ın zaptettiği yerler arasında bulunan Burdur'u da geri aldı. Bir yıl kadar sonra Antalya'dan Burdur'a gelen Arap seyyahı İbn Battûta, günümüzde hiçbir izi kalmamış olan Burdur Kalesi'ni tasvir ederek çevresinin bağlık bahçelik olduğunu söyler ve tabii güzelliklerini anlatır. Hamidoğulları, İlhanlı tehlikesi atlatıldık-

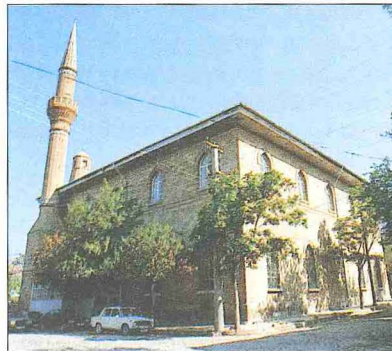
tan sonra beyliğin başka şehir ve kasabalarında olduğu gibi Burdur'da da yeniden imar faaliyetine giriştiler. Bu arada Muzafferüddin Mustafa Bey zamanında Uluca mi civarında Muzafferîye Medresesi inşa edildi (745/1344) ve şehrin çarşısı da Uluca mi ile Muzafferîye Medresesi'nin bulunduğu yüksek kesimde gelişti.

1391'de Yıldırım Bayezid'in Hamidoğulları Beyliği'ni Osmanlı topraklarına katması üzerine Burdur da Osmanlı idaresine girmiş oldu.

Burdur Osmanlı idaresinde önceleri Anadolu eyaletinin Hamid (merkezi İsparta) sancağına bağlı bir kazanın merkezi idi ve küçük bir kasaba durumundaydı. 1478'deki bir tahrir*den Burdur'da biri hristiyan mahallesi olmak üzere dört mahallenin mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Üç müslüman mahallesi Cami, Burcu Mescidi ve Yeni Mescid adlarını taşıyordu. Bunların en büyüğü Cami mahallesi idi. XVI. yüzyılın başında meydana gelen ve Osmanlı tarihlerinde "Şeytankulu" olarak da geçen Şahkulu Baba Tekeli İsyanı'nda (1511) Burdur şehri de zarar gördü. İsyanlılar şehirde tahribat yaptıkları gibi şehrin kadısını ve bir kısım halkı da katlettiler.

Burdur XVI. yüzyılda "Suhte isyanları" adı verilen isyanlardan da etkilenmiştir. Yüzyılın sonuna doğru bu isyanlar önemi yitirmeye başlayınca bu defa Celâli ayaklanmaları Burdur ve çevresine zarar vermeye başladı. Bu isyanlara rağmen Burdur'un XVI. yüzyılda bir önceki yüzyıla göre büyüdüğü anlaşılmaktadır. 1522 tarihli bir defterdeki bilgilere göre şehirdeki hâne sayısı 238 idi. Bu sıralarda da Cami mahallesi 113 hâne ile

Uluca mi ve içinden bir görünüş - Burdur

en büyük mahalle durumundaydı. Aynı yüzyılın ikinci yarısına ait 1568 tarihli bir defterdeki bilgilere göre şehrin daha fazla büyüdüğü, hâne sayısının 379'a çıktığı, eski mahallelere ilâveten Debbağhâne, Mehmed Kethüdâ, Demir Mescidi, Karagöz Mescidi, Nûrullah Çelebi Mescidi adlarında mahalleler kurulduğu anlaşılmaktadır. Bu mahallelerden birinin adının Debbağhâne (günümüzde Tabakhane mahallesi) olması, bu dönemde deri işlemeciliğinin şehirde ekonomik bir faaliyet olarak devam ettiğini göstermektedir.

XVI. yüzyılda Hamîd sancağı içindeki on altı pazar yerinden biri de Burdur idi. Bu da şehrin çevresi için bir ticaret merkezi durumunda olduğunu gösterir. 1522'de 6290 akçe olan pazar vergisinin (bâc-i bâzâr) 1568'de 9990 akçeye çıkmış olması, ayrıca şehrin bütün vergi gelirlerinin 26.490 akçeden (1478) 36.000 akçeye (1568) yükselmesi, Burdur'un bir asırdan kısa bir süre içindeki büyümesinin ve ticarî hayatının gelişmesinin bir sonucudur.

XVIII. yüzyılın başlarından itibaren Batılı seyyahlar Burdur'u da ziyaret etmeye başlamışlardır. Bu arada 1706 ve 1714'te olmak üzere buraya iki defa gelmiş olan Fransız seyyahı P. Lucas, Burdur'da kendi açısından dikkate değer birşey görmediğini söylemektedir.

XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı idaresinin Burdur'da kültür müesseselerine önem verdiği ve bu arada kütüphaneler de yaptırdığı görülmektedir. Meselâ Sultan III. Mustafa döneminde (1757-1774) Derviş Mehmed Paşa burada bir kütüphane yaptırmış, I. Abdülhamid dönemi (1774-1789) sadrazamlarından Halil Hamid Paşa da Burdur'a bir başka kütüphane daha kazandırmıştır. XVIII. yüzyılın sonlarında Osmanlı idarî

teşkilâtındaki değişiklikler sonrasında yeni has*lar teşkil edilirken ortaya çıkan Tirkemiş hassı Burdur'u da içine alıyordu. Daha sonra Tirkemiş hassı ayrı bir feriklik haline getirilmiştir (1836). XIX. yüzyılın başlarında II. Mahmud döneminde (1808-1839) Burdur'da Şeyh Mustafa Efendi Kütüphanesi adıyla bir kütüphaneye daha açılmıştır.

XIX. yüzyılın ilk yarısında İngiliz seyyahı F. V. J. Arundell, iki defa (1826 ve 1833) Burdur'u ziyaret etmiş, fakat daha çok İlkçağ tarihi meseleleriyle ilgilendiği için Burdur'a dair fazla bilgi vermemiştir.

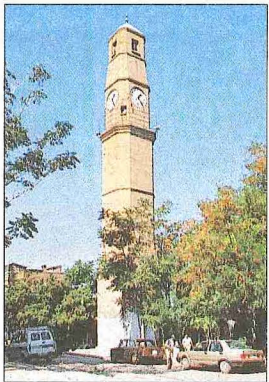
XIX. yüzyılda yapılan idarî değişikliklerle geniş alanlı sancaklar parçalanıp küçük alanlı sancaklar haline getirilince Hamîd sancağı da parçalara ayrıldı ve bunun bir kesimini de Burdur sancağı oluşturdu. Bu yeni sancak Konya vilâyetine bağlı bulunuyordu ve merkezi de Burdur şehri idi. Bu idarî değişiklikten sonra Konya Valisi Tevfik Paşa 1830'da Burdur'da bir saat kulesi inşa ettirdi. XIX. yüzyılın sonlarına doğru Burdur önemli bir yangın felâketi geçirdi. 1884'teki bu yangında çarşının büyük kısmı ve bu arada 150 ev yandı. Bu yüzyıla ait çeşitli kaynaklar Burdur şehrinin çevresinde çeşitli tahıl, baklagiller ve meyveler yetiştiğini, gül bahçelerinin yaygın olduğunu ve şehirde bunlardan gülyağı çıkaran yağhâneler bulunduğunu kaydederler. Meselâ 1305 tarihli *Konya Vilâyeti Salnâmesi* bu yağhânelerin sayısını yedi olarak vermektedir. Aynı kaynak o sıralarda şehirde 5213 ev, 648 dükkan, altı değirmen, otuz dört debbağhâne, dört han, altı hamam ve yirmi dört cami bulunduğunu ilâve eder. Bu salnâmenin neşrinden sonraki bir tarihte yöreyi ziyaret eden Vital Cuinet de aşağı yukarı aynı bilgileri tekrarlayarak Burdur şehrinde on dört cami, altı tekke, on bir medrese, bir Rum kilisesi, bir Ermeni kilisesi, altı hamam ve dört han bulunduğunu söyler; ayrıca Burdur'da yünlû ve pamuklu dokumalar ile halı üretiminin önemli olduğunu ve alaca adı verilen pamuklu dokumalarının ün kazandığını ilâve eder.

3 Ekim 1914'te meydana gelen şiddetli bir deprem sonucunda Burdur'da tahminen 1500'den fazla insan hayatını kaybetmiş, evlerin üçte ikisi tamamen yıkılmış, geri kalanlar ise kullanılmayacak hale gelmiştir. Şehrin başta Uluca-

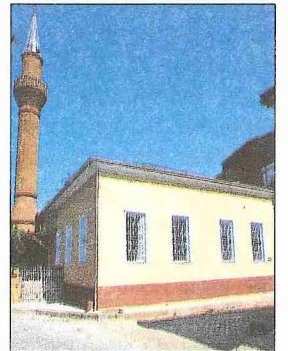
mi olmak üzere Şeyh Sinan, Kara Senir, Divan Baba, Saden, Hecin Dede, Çakmak, Taş, Selimoğlu, Gazi ve Ağıl camileri ile saat kulesi bu depremde tamamen yıkılmış ve daha sonraki tarihlerde yeniden yapılmışlardır. Bu deprem şehrin ekonomik ve ticarî yönden geri kalmasına da sebep olmuştur. Tamamen yıkılan şehri imar etmek için Avusturya'dan şehircilik uzmanları getirilerek şehrin imar planı yaptırılmıştır (1915). Depremin arkasından gelen kısa süreli İtalyan işgali (1919-1921) ve daha sonra 1923'te 250 dükkânı tamamen yok eden yangın yüzünden Cumhuriyet döneminin başında Burdur küçük ve nüfusu az bir yer haline gelmişti. Bu dönemde sancaklar vilâyet haline dönüşürken Burdur da yeni teşkil edilen vilâyetin merkezi oldu.

Cumhuriyet'in başlarında yapılan ilk nüfus sayımına göre (1927) şehirde 12.848 kişi yaşıyordu. 1915'te yaptırılmış olan imar planı Cumhuriyet döneminde de 1948'e kadar uygulanmıştır. Bu plana göre şehrin merkezî kesiminde önemli değişiklikler olmuş, Ulucami'nin etrafındaki yolların tanzimiyle eski ana caddelerin hemen hepsinin şehrin merkezindeki çarşıda birleşmesi sağlanmıştır. 1936'da İzmir-Eğridir üzerindeki Baladız İstasyonu'ndan ayrılan 24 kilometrelik bir demiryolu hattının Burdur'a ulaşması üzerine de şehir merkezi ile istasyonu birleştiren 500 metrelik bulvar açılmıştır. Bütün bu gelişmelere rağmen şehrin nüfusunda fazla bir artış olmamış, hatta 1940-1945 arasındaki dönemde biraz da gerileme göstermiş (1940'ta 14.603, 1945'te 14.377 nüfus) ve 1955 sayımına kadar da 15.000 nüfusu aşamamıştır. Bu dönemde şehir halkının geleneksel işlerinden olan gülyağcılık ve halıcılıkta da gerileme görülmüştür.

1949'dan itibaren yeni bir imar planı uygulanmasına girilmiş, şehir meyilli

Saat kulesi -
Burdur

Selimoğlu
Camii -
Burdur

yamaçların önündeki düzlüklerde yayılmaya başlamış, bu arada 1954'te temeli atılan şeker fabrikasının 7 Eylül 1955'te üretime geçmesiyle şehir nüfusunda artma olmuş, 1955'te 18.719, 1960'ta da 25.271 nüfusa ulaşmıştır. 1950-1960 arasındaki dönemde şehir alan olarak da hızla büyümüş, kuzeybatıda Bahçelievler, kuzeydoğuda da Yeni Mahalle adında iki yeni mahalle kurulmuştur. 1949'da uygulamaya konulan yeni imar planı 1959'da bir taşih gördükten sonra 1969'a kadar uygulanmıştır.

Burdur şehri 12 Mayıs 1971'de bir deprem felâketine daha uğradı. Bu depremde şehirde yirmi altı kişi öldü, şehrin Kurna deresine yakın olan gevşek satırlı kesimlerindeki mahallelerinde büyük hasar oldu. Bu arada bazı binaların, oldukları yerde zemine 1-2 m. kadar saptandıkları, bunun sonucunda da birinci katlarının gözden kaybolduğu dikkati çekti. Depremden sonra 1971'de yeni bir imar planı uygulamasına geçildi (ve bu plan 1978'de yeniden ele alındı). Günümüzde yirmi mahalleden oluşan Burdur şehrinde idarî merkez Ulucami çevresiyle Cumhuriyet alanı ve bu alana açılan yollar üzerindedir. İş merkezi de Ulucami çevresinden Gazi caddesine doğru yayılmaktadır. Şehirde şeker fabrikasından başka et kombinasi ile süt fabrikası ve çeşitli gıda sanayiine ait fabrikalarla son yıllarda faaliyeti duran traktör fabrikası öteki önemli sanayi kuruluşlarıdır. Şehrin nüfusundaki artış 1960'tan sonra da devam ederek 1970'te 32.746'ya, 1980'de 44.630'a, 1985'te 53.995'e ve 1990 sayımının sonuçlarına göre de 56.432'ye yükselmiştir.

Şehirdeki başlıca tarihî eserler arasında Ulucami, Şeyh Sinan Camii, Kara Senir Camii, Saden Camii, Divan Baba Camii, Mustafa Hoca Camii, Hecin Camii, Taş Cami, Selimoğlu Camii, Ağıl Camii bulunmaktadır. Bu yapılar çeşitli depremlerde yıkıldıktan sonra yeniden yapıldıklarından orijinal durumlarını koruyamamışlardır. Çoğunun üzerindeki kitâbelerde de 1914 depreminden sonraki onarım tarihleri verilmiş olup ilk yapılaşmalarına ait kitâbeler bulunmamaktadır.

Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait 1991 yılı istatistiklerine göre Burdur'da il ve ilçe merkezlerinde 123, kasaba ve köylerde de 311 olmak üzere toplam 434 cami bulunmaktadır. Burdur il merkezindeki cami sayısı ise ellidir.

Burdur şehrinin merkez olduğu il Antalya, Muğla, Denizli, Afyon ve Isparta illeriyle çevrilmiştir. Merkez ilçeden başka Ağlasun, Altınyayla, Bucak, Çavdır, Çeltikçi, Gölhisar, Karamanlı, Kemer, Tefenni ve Yeşilova adlarında on ilçeye ve on üç bucağa ayrılmıştır; sınırları içerisinde 203 köy bulunmaktadır. 6887 km² genişliğindeki Burdur ilinin 1990 sayımına göre nüfusu 254.889, nüfus yoğunluğu ise 37 idi.

BİBLİYOGRAFYA :

Konya Vilâyeti Sahnâmesi (1305), s. 160, 165-168; Cuinet, I, 845; Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri*, s. 62-65; a.mlf., *Osmanlı Tarihi*, II, 230; IV/2, s. 423, 437; a.mlf., "Hamid-Oğulları", *İA*, V/1, s. 189-192; Nuriye Pınar — Ervin Lahn, *Türkiye Depremleri İzahlı Kataloğu*, Ankara 1952, s. 52; Yücel Bulgur, *Burdur Şehri Monografyası* (mezuniyet tezi, 1960), İÜ Ed.Fak. Ktp., Coğrafya Bölümü, nr. 1001, s. 12-14; Kazım Ergin v.dğr., *Türkiye ve Civarının Deprem Kataloğu*, İstanbul 1967, s. 37; Sırrı Erinç v.dğr., *Burdur Depremi*, İstanbul 1971, s. 5, 8, 11, 12; Refik Duru, *Kuruçay Höyüğü Kazıları: 1978-1979 Çalışma Raporu*, İstanbul 1980, s. 11, 12; Mehmet Özsait, *İlkçağ Tarihinde Pisidyâ*, İstanbul 1980, s. 4-6, 119-120; a.mlf., *Hellenistik ve Roma Devrinde Pisidyâ*, İstanbul 1985, s. 129; Ahmet Tabban, *Kentlerin Jeolojisi ve Deprem Durumu*, Ankara 1980, s. 82; Erdoğan Merçil, *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul 1985, s. 299; Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I: Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara 1988, s. 70, 119, 121, 122, 134, 137, 141, 181; Zeki Arıkan, *XV-XVI. Yüzyıllarda Hamit Sancağı*, İzmir 1988, s. 21, 31, 33, 38, 55-56, 110, 117, 119; M. Çetin Varlık, "Anadolu Beylikleri", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, İstanbul 1989, X, 562, 564, 565; İsmail E. Erünsal, "İslâm Medeniyetinde Kütüphaneler", a.e., XIV, 280, 283; Besim Darkot, "Türkiyenin İdari Coğrafyası Üzerinde Düşünceler", *İÜ Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, VII/12, İstanbul 1961, s. 35-46; a.mlf., "Burdur", *İA*, II, 805-806; V. J. Parry, "Burdur", *EI*² (Fr.), I, 1366.

METİN TUNCEL

BURGOS

Kırklareli'ne bağlı ilçelerden
Lüleburgaz'ın eski adı
(bk. LÜLEBURGAZ).

BURGÜSİYYE

(البرغوسية)

Neccâriyye kelâmcılarından
Burgüs lakabıyla tanınan
Muhammed b. İsa'nın
fikirlerini benimseyenlere verilen ad
(bk. NECCÂRİYYE).

BURHAN

(البرهان)

Doğruluğunda şüphe bulunmayan ve
zaruri bilgi getiren kesin delil;
mantıktaki beş sanattan biri.

Arapça'da "berraklaştırmak, açıklığa kavuşturmak; delil getirmek" anlamındaki "b-r-h" (بره) kökünden türediği kabul edilir. Kur'an-ı Kerim'de "hak ile bâtılı birbirinden ayıran kesin delil" karşılığında kullanılır (bk. el-Bakara 2/111; el-Enbiyâ 21/24; el-Mü'minün 23/117). Kur'an'da, Allah'ın apaçık delilleri olmaları itibariyle Hz. Muhammed'e (en-Nisâ 4/174), Hz. Mûsâ'nın asâsı ve yine onun elinin bir meşale gibi parlaması (yed-i beyzâ) mucizelerine (el-Kasas 28/32) burhan adı verilir. Bunların dışında bazı müfessirler Kur'an'ın bir adının da "Burhan" olduğunu kabul ederler (İbnü'l-Cevzî, II, 264). Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Peygamber ile tartışan yahudilerden ve Allah'la birlikte başka ilâhlara da tapan müşrik ve putperestlerden bu konudaki iddialarını ispatlayacak burhanlar istendiği bildirilmektedir. Bu açıklamalarla burhanın, bütün şüpheleri ortadan kaldıracak açıklıkta ve itirazlara yer bırakmayacak kesinlikte bir delil olduğuna işaret edilmiş, dolayısıyla bir iddianın kabul veya reddedilmesi bu şekilde bir ispata bağlanmıştır. Buna göre burhanda esas olan, ihtiva ettiği bilginin doğru olmasıdır. Belirli mantık kalıpları uygulanarak doğruluğu ispatlanamayan bilgi burhan haline gelmez. Bazı hadislerde de burhan aynı mânada kullanılmış, ayrıca sadakaya, verenin imanına delil olması itibariyle burhan adı verilmiştir (İbnü'l-Esir, *en-Nihâye*, "burhân" md.). İslâm'ın ilk devirlerinde fakihler burhanı "fıkîh kıyas ve kesin delil" anlamında kullanmışlardır. Onlara göre burhan hak ile bâtılı, doğru ile yanlış ayırt eden delildir.

İslâm dünyasında burhanın bir kıyas türü ve ispat metodu olarak mantık, felsefe, kelâm ve usûl-i fıkıhta kullanılması, Aristo'nun *Organon* adlı sekiz kitapta oluşan mantık külliyyatının *Analytica Posteriora* (İkinci Analitikler) başlıklı dördüncü kitabının X. yüzyılda Ebû Bîşr Mattâ b. Yûnus tarafından Arapça'ya çevrilmesiyle yaygınlaşmıştır. İslâm düşünürlerinin *Anâlûtûkâ eş-şâniye*, *et-Taḥlîlû's-şânî*, *el-Burhân* gibi adlarla tanıtıkları bu eseri Kindî ve Fârâbî özet (ih-